
PER DAHL:

STORFINANS MED KALMAR- DOMINANS

Den som promenerar längs stigarna kring havsstranden i Kalmar uppåt Ölandsbron kommer ganska snart att passera ett ståtligt bygge: en villa i tjugotalstil – korsning mellan barock, antikt tempel och kinesiskt lusthus – Svensknabben. Vänder man inåt staden kommer man att på udden möta en annan vy: en sluten tegelvilla med ett tjugotal rum och sluten gård, uppförd i tegel i renaste art déco. Det förra huset är nu uppdelat i kontorslokaler för ett tiotal företag och familjens brygga omvandlad till småbåtshamn. Till huset inne i staden äger ingen utomstående tillträde. Inte ens lokaltidningens konstreporter får skriva om samlingar och interiörer, invånarna fruktar för inbrott och plundring om konstsamlingen kommer till allmän kännedom.

Minnen från en svunnen tid av företagande, expansion och fester: Svensknabben var bostad åt familjen Jeanssons huvudman, Ryttmästarvillan

Storfinans med kalmardominans.

Göran P D Adolfsson. Asklepios 1993.

inne i staden byggdes åt en av finansfamiljens yngre medlemmar. Någon släkting bor där ännu. Några fester, någon expansion eller starkt nyföretagande märks dock inte mer i Kalmar; de politiska partierna kämpar om regionalpolitiska problem i ett län med krympande befolkning. "Sydostsverige" är nu, hur illa invånarna än tycker om det, ett begrepp för ett stödområde.

Försvunnet imperium

En nyckelmening i den breda ord- och bildkrönika som nu givits ut av författaren Göran P D Adolfsson om finansfamiljen: "1970 upphörde det av Johan Jeansson grundade industriimperiet att finnas till. Nya politiska vindar och signaler, som gjorde sig gällande i mitten av 1900-talet, kunde av förutseende 'jeanssöner' tolkas enbart på ett sätt. Den idoga, privata företagsamheten var dömd att försvinna, varför det var hög tid att sälja ut sina tillgångar."

Välfärdsstaten Sverige skulle enligt den doktrin som nu kapsejsat vara landet med marknadsekonomi, men utan kapitalister. Företagen skulle gynnas –

det var alla eniga om – men de femton familjerna...

Kapitalismens arv

För den som vill få en aning om hur ett annat, mer kapitalistiskt Sverige skulle ha kunnat te sig är Göran Adolfs sons 300-sidiga bilderbok om Jeanssönerna en guldgruva. Här möter vi de företagartaditioner, den Europakontakt men även den lokala förankring som raderades ut när kapitalismens arv skulle skiftas mellan funktionsocialismens representanter. Ja, det låter dramatiskt, och visst fanns det många ickepolitiska faktorer som bidrog till t ex jeanssönernas försvinnande från den ekonomiska arenan. Men när man bläddrar i boken känner man sig lite som esten, tjecken eller Berlinbon som nyligen efter kommunismens fall fått tag i en skildring av sin stad före kommunismen. Bilderna känns igen, är vardagliga, men den framtid de antyder skars raskt bort, för att nu mödosamt återuppbyggas. Skildringen blir också en illustration till den beskrivning av borgarklassens eliter och nätverk som t ex Hans L Zetterberg tecknat i avsnittet om Robert Michels i *Sociologins följeslagare*.

Att vara kapitalist i en landsortsstad betydde i jeanssönernas fall inte enbart att göra affärer, eller att ha mer pengar än andra. Kring rollen byggdes en egen of-fentlighet. Jeanssönerna byggde stadens stora ångkvarn, dess lastkajer, skötte dess Ölandsfärjor, satt i dess stadsfullmäktige, blev konsulter, donerade till dess parker, mottog kungligheter, gifte bort en dotter

med sonen till förbundskansler Konrad Adenauer.

Ojämlighet

Här fanns knappast någon jämlikhet – den som tillhörde familjen tillhörde familjen. Naturligtvis fick familjen fiender, inte minst i stadens fackföreningar. Men man kan ändå undra, när man ser fotona i boken, hör minnen från dem som upplevt perioden, eller läser Göran Adolfs sons intervjuer med familjens chaufförer och kokerskor – innebar ojämlikheten att kalmariterna levde ett ovärdigt liv, i skuggan av familjen? Staden är ju liten och vägen till stora världen lång.

För en socialist måste svaret ha varit givet: paternalismen skulle bekämpas. Just julfesterna för Ångkvarnens anställda, guldrovorna vid pensionen eller begärdandet av Rollsen utanför dispo-nentbostaden var just det som förmenade vanligt folk ett värdigt liv, så länge den stora rikedom fanns inom synhåll. Men var detta en utbredd stämning? För den som besöker dagens Kalmar och samtalar med dess inbyggare verkar det knappast så. En stängd villa, en byst i stadsparken – minnena är inte många. Agg skulle ha hållit i sig om det hade varit utbrett, annat än i socialdemokratins föreställningsvärld. Snarare verkar stadens skiktning, från Jeanssöner, över lands- och häradshövningar, överstar, lektorer, grosshandlare, kyrkoherdar, sjökaptener, notarier, adjunkter, poststationsföreståndare, stinsar, bokhållare, arbetskarlar osv ha utgjort ett slags illustration till

Edmund Burkes ord om att den som har 5 pence i samhället har lika stor rätt till dem som den som har 50 pund – privilegierna skilde sig från skikt till skikt, krets till krets, men sedvanan hade gjort småfolkets lika svårkränkbara som borgerskapets. Det är nog inte ett vitalt eller förändringsvilligt samhällstillstånd, men knappast ett kränkande, utom i dammiga rättbemängda skrymslen här och var. Men finns inte de skrymslena kvar i annan form i dagens politiserade samhälle, t ex inom socialvård och invandarmottagning?

Ingen framtidstro

När Konrad Adenauer gästar sin sons bröllopsmiddag i Kalmar 1957 avfoto-

graferas polismannen Arne Eliasson, dagen till ära uppklädd i paraduniform med kapp och sabel. Han är särskilt avdelad för att svara för förbundskanslerns säkerhet, och har till och med fått en militär radiostation sig anförtrödd. Den bilden visar om någon i boken Sveriges 50-tals-idyll. Dit når vi aldrig mer. Men för den som undrar hur det Framtidssverige kan te sig, vilket döljer sig bakom alla glada slagord om marknadsekonomi, avreglering, avpolitisering osv, är Adolfs sons porträtt av familjen Jeansson god läsning. Här möter vi det kapitalistiska Sverige inte som BNP-statistik eller skattetryckstabeller, utan i företagskontoren, på krocketbanorna och i hemmen. Det inger framtidstro.